

Män i solen

Ghassan Kanafani

Vi ser dem dagligen: de överfulla gummi-båtarna på Medelhavet och Engelska kanalen; lastbilarna som knappt syns under klasar av människor på väg genom öknen till Libyen och vidare mot Europa; människorna som klamrar sig fast på Bestia, tåget mellan Mexiko och USA; glesa rader av flyktingar vid Finlands stängda östgräns ...

Förbiflimrande nyheter bland andra nyheter, men ibland, i en god dokumentär eller ett fiktivt verk, stiger levande människor fram ur den anonyma massan. *Män i solen*, av den palestinska författaren Ghassan Kanafani är ett sådant verk. Romanen, *Rijal fi-a-shams*, utkom 1962 men kunde vara skriven idag. På svenska kom den 1975, i ny utgåva 2007 på Bokförlaget Tranan.

Berättelsen börjar i staden Basra i Irak. På ett svettigt kontor sitter den feta mannen som har hand om människosmugglingen till Kuwait. Han är spindeln i nätet, och de tre männen söker upp honom för att få en vägvisare över gränsen. Det blir emellertid ingen affär. Den feta mannen ska ha 15 dinarer och så mycket har de inte, eller vill inte betala i förväg. De är alla palestinier, flyktingar sedan tio år tillbaka när det israelisk-arabiska kriget 1948 tvingade dem att lämna sina hembyar. De har många år av hopplöshet och förnedring bakom sig och nu står de framför paradiset och kommer inte in.

Knappt och sakligt tecknar Kanafani människans bakgrund, skriver fram dem som individer.

Den äldsta av dem, Abu Quais, har sedan *nakban*, katastrofen, levt i flyktingläger – ”som en tiggare och eländig hund” hånar honom hans granne från förr som nu jobbar som chaufför i Kuwait. Men Abu Quais tvekar; med pengar från Kuwait kunde

han visserligen köpa ett par olivträd, och låta sonen gå i skola, men resan är lång och osäker. När han till slut vågar sig på den och kommer fram till Basra så har han inte de 15 dinarerna, och lomar ut från kontoret med huvudet fyllt av tårar.

Abu Quais tryckte sitt bröst mot den fuktiga marken som började dunka under honom. Det var ett trött hjärtas slag som darrande löpte genom sandkornen för att sedan passera in i hans celler. Varje gång han lade sig ner på marken kände han detta dunkande, som om jordens hjärta ville bana sig en mödosam väg mot ljuset från helvetets djupaste djup.

Högt ovanför, i den glödande vita himlen, kretsar en ensam svart fågel, och han fylls av en svårmodig känsla av främlingskap.

As'ad står framför den feta mannen i Basra med en präktig summa, 50 dinarer, i fickan. Pengarna har han fått av sin farbror som vill gifta bort sin dotter med As'ad, köpa honom som en säck gödsel, tänker han bittert. Och vill han alls gifta sig med henne? Han tar i alla fall chansen, men nu vägrar han betala den feta mannen i förväg, av erfarenhet; han har på vägen till Basra av en vägvisare blivit lämnad mitt i öknen. Men den feta spindeln schackrar inte, gör som du vill, säger han, alla vägvisare begär samma pris, vi har kommit överens sinsemellan.

Mawran är yngst, borde gå i skola ännu, men vill till Kuwait för att kunna försörja sin mor och fyra yngre syskon. Egentligen har han inget val för hans äldre bror har slutat skicka hem pengar från Kuwait. Pappan har övergett familjen för att hjälpa en gammal vän vars dotter inte har några chanser på äktenskapsmarknaden sedan en granat slet av henne

I romanen finns inga spår av politiskt motstånd. Allt handlar om att komma bort från flyktinglägrens hopplöshet, att försörja sin familj, kunna köpa sig några olivträd, skapa sig ett nytt, självständigt liv. Det finns ingenting hjältemodigt i skildringen, snarare präglas den av Abul-Khaizurans bittra insikt att ”först kommer piastern, sedan kommer moralen” – en parafras på det brechtska ”Erst kommt das Fressen, dann kommt die Moral”.

Detta ska ändå inte förväxlas med cynism eller hårdhet, romanen präglas av en förståelse för och inlevelse i människans dilemma. Och ibland lyser något ljuvt, vardagligt minne upp texten. När Abu Quais trycker sitt bröst mot den fuktiga marken känner han lukten av sin hustrus hår, ”lukten av en kvinna som tvättat sig i kallt vatten och brett ut sitt hår över hans ansikte”. Och markens pulserande slag är ”som när man bär en liten fågel i sina kupade händer”.

Ingvar Rydberg talade om Kanafanis betydelse i den palestinska litteraturen för 60 år sen. Det gäller fortfarande, men jag vill sluta i nuet med Adania

Shibli, en värdig efterföljare och en litterär själsfrände till Kanafani.

Shiblis roman *En oansenlig detalj* (*Tafsil thanawi*, 2017, på svenska 2021) utspelar sig på två plan, 1949 och i nutid, och handlar om hur ockupationen drabbar både förövare och offer, israeler och palestinier. Den handlar om rädsla, och om hur minnet fungerar, hur det kan användas, missbrukas och utplånas, och vem som har möjlighet att berätta historien.

Kanafani och Shibli lever i samma landskap; den överhettade öknen, gränserna och kontrollerna, byar som övergetts och raderats från kartorna. Ett förlustens landskap. De vältrar sig inte i grymheter, också om sådana begås. De skriver återhållsamt, en text som kan uppfattas som känslolös, men som tvärtom ger rum för läsarens egna känslor, bilder och tankar, och som därför blir så mycket starkare.

CARITA BACKSTRÖM

Musée du Louvre / M5031

Liseuse couronnée de fleurs – eller La Muse de Virgile – målades 1845 av Jean-Baptiste Camille Corot och finns i Louvren.

Konceptet

”Favoriter ur världslitteraturen”

skapades 1985 av Barbro Holmberg.

I en återkommande serie radioessäer presenterade de medverkande personliga läsningar av kända och mindre kända verk. Från och med 1993 har bidragen tryckts i *Nya Argus* och från och med 2008 är essäerna skrivna direkt för tidskriften.

Årets upplaga av ”favoriterna”

är redigerad av Yasmin Nyqvist och Trygve Söderling.

Ett register över de författare och böcker som hittills har behandlats finns på adressen nyaargus.fi/favoriter.html